

COSTACHE OLĂREANU – MOMENTS OF ADOLESCENCE

Elena LAZĂR (BURLACU)

“Petru Maior” University of Târgu-Mureș

Abstract: Formed to admiration school for ancients, Olăreanu writer compares childhood up to school with pre-Socratic philosophy period, when people just began the research of surrounding world, trying to find primordial elements, indivisible, which made the Universe. Very good and fully justified this comparison !

The paradox of the situations, the paradox of human behavior, the paradox of the feelings is constantly present in the paper of Costache Olăreanu.

Keywords: school, U.T.M. , society, death, paradox.

Format la școala admirației pentru antici, scriitorul Olăreanu compară perioada copilăriei până la școală cu perioada filozofiei presocratice când oamenii de abia începeau cercetarea lumii înconjurătoare, încercând să găsească elementele primordiale, indivizibile din care este alcătuit universul. Foarte bună și pe deplin justificată această comparație! Și așa cum pentru acei presocratici, apa, focul, aerul și pământul erau elemente primordiale, pentru copilul ce abia deschidea ochii asupra lumii, „nașul tatei”, acest cuvânt care este scris cu caractere diferite semnifică pentru el tot un element primordial ca și scrânciobul, element avansat prin care copilul ajunge să vadă „universul unit, (...)de la cer la pământ”¹.

Școala cea primară nu-i aduce copilului nici măcar o încântare momentană căci nu însemna decât pierderea timpului când totii erau *generali* și desfășurau bătălii minunate. Cu începerea școlii, din *generali* și *bringanzi vestiți*, deveneau „leșinați copii ascultători”². Și dacă mai toți oamenii se laudă că au fost buni la școală, autorul nostru ne spune pe șleau „am fost un elev foarte prost, încăpățânat și rău”³. Credem însă că această recunoaștere, foarte puțin măgulitoare la adresa propriei persoane este și mai mult percepția, opinia asupra acelei perioade, emoțional vorbind, transferată sieși. Copilul Olăreanu a fost desigur ca orice copil din epoca sa și poate din orice epocă: mult mai mult dornic de joacă, de evadare într-o lume eroică, de plăceri copilărești. Și acum a fi „tocilar” nu e tocmai visul unui copil. Superman, Spiderman și poate puțin Robin Hood, sunt cei ce ar dori copii să devină. „Bibliografia nu poate explica opera... Ea trebuie să explice altceva și anume (...) coerența unui destin, structura unei existențe”⁴. În paginile scriitorului Costache Olăreanu „nimic psihologic ori moral nu ne reține”⁵.

Perioada primelor clase de liceu nu a fost prea agreată. Autorul însuși o caracterizează ca fiind „perioada marilor filme”, cei care îi rămân în memorie și în suflet fiind Gary Cooper și Marlene Dietrich, nicidecum Nedioglu și Tafrali.

Viața tânărului licean se desfășoară sub stăpânirea filmului, a iluziei deci. Și cine poate spune că licean fiind, iluzia-filmele, televiziunea, cărțile, nu îți stăpânește viața? Până și frica oricărui copil de cel rău, viclean, pare să fie în legătură cu filmul. Acest viclean,

¹ Costache Olăreanu. *Frica*. Editura: Paralela 45, Pitești, 2002, p. 20

² *Idem*, p. 20

³ *Ibidem*, p. 21

⁴ Eugen Simion. *Întoarcerea autorului, volumul I : Eseuri despre relația creator-operă, ediția a II-a*. Editura: Minerva. București, 1993, p. 173

⁵ Nicolae Manolescu. *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*. Editura: Paralela 45. Pitești, 2008, p.1174

de care se teme oricine, desigur și tânărul Olăreanu, este sigur materializat din lumea personajelor de film. Răul, are înfățișare umană: vârstă, „*pălăriile borsalino fulgarin cu guler ridicat*”⁶, așa cum filmele văzute de adolescentul Olăreanu consacraseră șablonul personajelor „răilor”.

Imediat descrierii personajului ce întruchipa răul, urmează paginile ce evocă războiul. De la sine apare legătura dintre „rău” și „război”. Și ce ne spune Olăreanu despre război nu se referă absolut deloc la război, căci el nu a putut avea amintiri despre războiul real, luptele reale cu arme și soldați, aducătoare de moarte, de distrugerii, de tragedii căci el era doar un adolescent în locuri unde nu s-au dat bătălii. A văzut doar soldați în trecere, coloanele lor motorizate și ca elev trebuia doar să sune alarma în caz de nevoie și să pornească sirena. Și încă o dată vedem copilul care ne spune că tare îi mai plăcea să dea alarma și să tragă sirena.

Terminarea războiului i-a dat curajul s-o sărute pe Sofica, fata pe care o iubea pe atunci, și să rostească singurele versuri în franceză pe care le memorase: „*O, Temps suspend ton vol et, vous, heures propices, suspendez votre cours!*”⁷ Și ca în toate filmele ce respectă rețeta, când tensiunea sporește, apare și un moment comic ce sparge monotonia dramei, căci spectatorul merge la cinema nu pentru suferință ci pentru destindere. Conform acestei rețete, e cuprinsă și scena vizitării unui spital de către rege și generali. Un soldat, întrebat unde a fost rănit, cu ochi pierduți răspunde „*la...la boașe*”. De abia medicul-șef, citind fișa rănitului dă răspunsul ce ne-ar fi răpit picul de umor: „*Gavriluță Ion, rănit la Cotul Domnului, 3 februarie 1943.*”⁸ Scena aceasta a vizitei și discuției cu rănitul este povestită de sora Soficăi, infirmieră la un spital militar. Și suntem din nou încredințați că tot ce scrie autorul e adevărul pur, fiind și „*un umorist*”⁹.

Din clasa a șasea a început și tânărul nostru să se schimbe. Citea *Cronin*¹⁰ și nu Brătescu-Voinești ori Bolintineanu. Ba aborda și pe Bлага, deși recunoaște că nu-l prea înțelegea. Despre Bлага, autorul nota: „*Ceea ce m-a frapat mai întâi a fost asemănarea cu Goethe: aceeași frunte înaltă, ochi mari, nas ferm și o lumină albă ce-i desena trăsăturile*”¹¹ Primește un 10 la română și crește, crește. Iată că și gustul pentru eleganță se dezvoltă. Își edifică singur un duș, se spală intens, are grijă de față, chiar se pudrează. Pantalonii sunt bine călcați, apare chiar și parfumul în viața băiatului, grija pentru ținută, vorbit, mers, așezat pe scaun. Dar iată că vremurile fiind schimbate și grija pentru înfățișarea exterioară a devenit suspectă. Îl trăda că era fiu de „fost”. Chiar nota la un examen se diminuea drastic de te bănuia profesorul că vii din clase foste, avute.

Drumul acesta al inițierii în viața adulților aduce tânărului Costache și succesul la fete, explicat de autor prin „*căldura și bunătatea sa*”, explicație apărută desigur în conversațiile cu fetele. De la evocarea Ninei, o fată cu perfecțiunea volumelor, suntem martorii întâmplării în care orașul ia drept american un proaspăt sosit în oraș, domnul Simionescu, noul profesor de engleză, de la liceul de băieți. A fantaza este de fapt îndeletnicirea preferată cam a tuturor celor din oraș: fantezia întâmplării cu unul ce sperai să fie american, fantezia tânărului de a se face când călugăr, când cioban. Sigur nu un cioban oarecare, ci unul *metafizic*, ori *muzical*, ori unul *viril-la-culme*, ori unul *cult*.

În această zbenguială de tânăr nu puteai să scapi de „zbenguielile” epocii, tulburările, răsturnarea vieții așezate de dinainte de război. A ieșit la lumina zilei U.T.M.-ul în care

⁶ Costache Olăreanu, op. cit., p. 22

⁷ *Ibidem*, p. 25

⁸ *Ibidem*, p. 27

⁹ Ion Rotaru. *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*. Editura: Dacoromana. București, 2009, p. 855

¹⁰ Costache Olăreanu. *Poezie și autobiografie; Micul Paris*. Editura: Cartea Românească. București, 1994, p. 46

¹¹ Costache Olăreanu. *Lupul și Chitanța*. Editura: Albatros. București, 1995, p. 77

trebuia neapărat să te înscrii de voiai să ai un oarecare loc în lume. Cuvântul „tovarăș” intră în vocabularul activ al oamenilor. Fata care trăise momentul suprem de plăcere cu băiatul pe care-l dusese să semneze cererea de intrare în U.T.M. exclamă: „*Mi-a plăcut, tovarășe!*”¹², bineînțeles nu în legătură cu intrarea în U.T.M.

Scena intrării în U.T.M., în altă parte, se producea în timp ce orașul suferea atacul tifosului exantematic. Șapte decese cauzase cumplita epidemie. Și când părea că autoritățile au învins, factorul poștal Costică fu răpus de cumplita epidemie. Și așa cum cimitirul vesel de la Săpânța ne prilejuiește o privire nu mohorâtă, nu înciudată, că viața aceasta se termină, așa și filmul epidemiei, morții și îngropării lui Costică ne oferă comedia perfectă a acestor momente ale vieții omenești. Ar fi subiectul excepțional al unei comedii excepționale. Un regizor exact astfel ar povesti subiectul comediei sale și ca să o și facă și pentru ecran, sigur ar avea nevoie de celelalte profesii ce dezvoltă și fac posibil filmul, scenaristul care face dialogurile și gag-urile, cel ce răspunde de imagine, de tehnică etc.

Poate să ne pară o mare îndrăzneală să tratezi subiectul moarte în registrul comic. Și este o îndrăzneală, dar pe deplin justificată de viață, de realitate. Omul se naște și moare. Sunt două momente ale continuumului viață. Odată ce te-ai născut știi că trebuie să și mori. Omul înțelept privește cu detașare și nașterea și moartea. Mai ales că amândouă momentele prilejuiesc oamenilor cele mai diferite abordări, desfășurarea lor obligându-i pe aceștia la cele mai neobișnuite reacții, la cele mai nebunești acțiuni. Când poștașul Costică muri tot orașul participă la înmormântarea solemnă ce părea a unui „*episcop și nu a unui funcționar de rând*”. Primarul ținu o cuvântare, toți suspinau și gemeau. Când dirigintele Poștei, urcat pe marginea movilei de pământ reavăn scos de la săpatul gropii declară pe decedat un erou mort la datorie, se produse faptul absolut de neprevăzut, în groapa săpată căzu chiar dirigintele. Decedatul fu pe loc uitat. Cu uimire întârziată, nevăzând și nemaiauzind pe vorbitorul cel înflăcărat, mulțimea se trezi aruncată într-o imensă harababură. Se strigă după o frânghie, după o scară. Manevrele recuperării dirigintelui din groapă produsese suferințe mai multor inși pocniți în mișcarea scării salvatoare. Și așa cum Creangă rezumă o întâmplare cu un proverb-concluzie, așa și o bătrână rezumă astfel simțământul general „*Ptiu, maică! Parcă-i Lazăr înviat din morți!*”¹³ Pagină de umor negru? Nicidecum! Relatarea ce pare perfect plauzibilă a unei întâmplări, tot așa de plauzibile, relatare făcută cu căldură umană, ține de spiritul nostru al românilor, ce a făcut posibil cimitirul vesel de la Săpânța.

Înmormântarea cu final neașteptat în care mortul este uitat și în groapă cade unul viu, scos apoi cu greutate într-o stare îndepărtată de fervoarea creștină inițială este doar un paradox printre multe altele cultivate în „*Frica*”. Figura aspră, de părinte ce-și pedeapsea crunt copilul, bătându-l până ce oboseala el, tatăl, la „ridicarea”, arestarea sa, din pricina opoziției față de regimul comunist determină în sufletul fiului un sentiment de ușurare. Paradoxul acesta îl uimește chiar pe fiu, care e perfect conștient de această trăire și se simte rușinat. Fiul arestatului trăiește pe moment un sentiment de eliberare în stratul cel mai profund al sufletului său, un timp extrem de scurt când pare că-și vede călăul plecând.

Romanul trădează zbuciumul său lăuntric, „*pentru că dincolo de toți și de toate e scriitorul Costache Olăreanu, autoportretul autorului însuși.*”¹⁴

Portretul tatălui este însă extrem de complex și știm din tot ce autorul ne povestește că el, fiul a devenit ceea ce a devenit pentru că tatăl său a fost așa cum a fost. Și acest fiu

¹² Costache Olăreanu. *Frica*. Editura: Paralela 45, Pitești, 2002, p. 40

¹³ *Ibidem*, p. 43

¹⁴ Mihai Dragolea, *În exercitiul ficțiunii: eseuri despre școala de la Târgoviște*. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992, p. 160

își iubește tatăl și sfârșește prin a-l înțelege, prin a înțelege epoca și caracterul omului, caractere ce poartă ceea ce-i înnăscut (numit acum de noi moștenirea genetică) ca și ceea ce-i dobândit voit sau imediat, fără ca măcar să fim conștienți, prin societate și de la societate.

Paradoxul situațiilor, paradoxul comportamentului uman, paradoxul simțămintelor omenești e în mod constant prezent în scriitura lui Costache Olăreanu.

Oricum planul narațiunii glisează, mereu întâlnindu-se faptele din viața povestitorului cu cel căruia trebuie să-i prezinte autobiografia și care spune că nu așteaptă romane, că trebuie să-i prezinte funcționăresc adevărul.

Și adevărul este că tânărul, pentru a-și putea croi un drum, contaminat desigur și de atmosfera creată, de entuziasm față de noii stăpâni comuniști se înrolează și el de bunăvoie acțiunilor de propagandă, rostind discursuri și bătut fiind din cauză că „n-o lăsa în pace pe Lenuța”, declară că l-au bătut „reacționarii”. Merge și la pușcărie să -și viziteze tatăl și-i face gardianului educație, învățându-l să vorbească frumos, doar se adresează oamenilor, nu animalelor. Cuvântul de răspuns al gardianului la un „multumesc” spus de cel venit la vorbitor ne încredințează că puțin lecția s-a prins de satrap.

Vizita la tatăl închis în pușcăria comunistă este relatată într-o narațiune sobră, fără îngroșări din care să țâșnească tragedia. Evocarea vizitatorilor cu fețe albe, încercănate slăbițe, cu bagaje grele, mâncare și țigări, aduse prin sacrificiul întregii familii ne aruncă însă într-o durere mută, profundă. Oamenii rostesc cuvinte neutre, comune, șoptite în răceala nopții și a zilei pe care trebuie să le străbată ca să ajungă să stea cinci minute cu cei dragi de o parte și de alta a unor plase de sârmă ce formau un culoar cu doi metri distanță pe mijloc. Așteptarea în fața acestei plase de sârmă i-a părut fiului o veșnicie în care totul tremura, se dizolva, dispărea, o nălucă, un vârtej illogic ce-l arunca nicăieri, o ușă nevopsită. Și când ușa nu s-a mai lăsat văzută, fiul s-a aflat în fața părintelui său. Și în negura și urâciunea pușcăriei dragostea fiului pentru tatăl său îl face să nu mai perceapă această negură și urâciune ci vede albul și puritatea zăpezii. Negrul devine alb. Fiul îl vede pe tată cum venea deseori încărcat de zăpadă și îl atrăgea ca un magnet, azvârlindu-se la pieptul lui, scufundându-se ca într-un fiord în senzația de bine și fericire indusă de tată. „*Dar cel mai grozav era mirosul omului alb. Doamne, ce miros! A cer și a cărămidă udă, a creion chimic și a ocean, a vârf de copac și a lumină, a eternitate mirosea tatăl meu, omul acela alb al copilăriei*”¹⁵. În urâciunea pușcăriei, iată cum apare tatăl, fiului său. Se poate face oare un portret mai frumos pentru un tată? Faptul că altădată tatăl părea fiului un tiran și-i detesta comportarea nu ne arată decât complexitatea și profunzimea acestui portret făcut celui ce a dăruit viață de cel care a primit viața.

BIBLIOGRAFIE

1. Dragolea, Mihai. (1992). În exercițiul ficțiunii : eseuri despre școala de la Târgoviște. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
2. Olăreanu, Costache. (1978). *Confesiuni paralele*. București: Editura Cartea Românească.
3. Olăreanu, Costache. (2002). *Frica*. Pitești: Editura Paralela 45.
4. Olăreanu, Costache. (1995). *Lupul și Chitanța*. București: Editura Albatros.
5. Olăreanu, Costache. (1994). *Poezie și autobiografie; Micul Paris*. București: Editura Cartea Românească.
6. Manolescu, Nicolae. (2008). *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*. Pitești: Editura Paralela 45

¹⁵ Costache Olăreanu, op. cit., p. 68

7. Rotaru, Ion. (2009). *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*. București: Editura Dacoromana.
8. Simion, Eugen. (1993). *Întoarcerea autorului, volumul I : Eseuri despre relația creator-operă, ediția a II-a*. București: Editura Minerva.

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.